HSR London International Conference on Multidisciplinary Academic Research
(HSR-ICMAR) 2026
https://houghtonstreetreview.com/index.php/conference

# ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKT (AI) ASOSIDA O‘RTA YOSHDAGILARGA INGLIZ TILINI O‘QITISH METODIKASI

**N.N.Khayrullayeva**
Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),
Buxoro davlat universiteti o‘qituvchisi.

**X.M. Yuldosheva**
Buxoro Davlat universiteti Xorijiy tillar fakulteti
Ingliz tilshunosligi kafedrasi,
mustaqil tadqiqotchi doktranti.
https://doi.org/10.5281/zenodo.21331028

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada zamonaviy ta’lim tizimida sun’iy intellekt (AI) texnologiyalarining o‘ziga xos xususiyatlari hamda o‘rta yoshdagi tinglovchilarga ingliz tilini o‘qitishda tutgan o‘rni ilmiy-pedagogik jihatdan tadqiq etilgan. Raqamli ta’lim muhitining internet ekotizimi bilan bog‘liqligi, andragogik tamoyillar hamda shaxsga yo‘naltirilgan individual ta’lim modellarining samaradorligi tahlilga tortilgan. Sun’iy intellektga asoslangan platformalar (ChatGPT, Grammarly, Duolingo va ovozli chatbotlar) vositasida andragogik muammolarni, xususan, psixologik to‘siqlar va vaqt yetishmasligi omillarini bartaraf etish imkoniyatlari yoritib berilgan.

**Kalit so‘zlar:** Sun’iy intellekt, andragogika, o‘rta yoshdagi tinglovchilar, ingliz tilini o‘qitish metodikasi, individual ta’lim trayektoriyasi, raqamli kompetensiya, chatbotlar, kommunikativ yondashuv.

**1. Kirish (Introduction)** Bugungi kunda jadallik bilan rivojlanayotgan dunyoning barcha jabhalarini qamrab oluvchi yirik tarmoq deb shubhasiz internet olamini aytishimiz mumkin. Global integratsiya va raqamli transformatsiya sharoitida dunyo ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarning tez sur’atda rivojlanishi ta’lim mazmuni va metodlarini tubdan o‘zgartirmoqda. Ayniqsa, sun’iy intellekt (Artificial Intelligence - AI) texnologiyalarining ta’lim jarayoniga kirib kelishi o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda sifatli, interaktiv va samarali ta’limni tashkil etish imkoniyatlarini kengaytirdi. Ingliz tili xalqaro muloqot, ilm-fan, biznes va global axborot almashinuvining asosiy vositasi bo‘lganligi sababli, uni barcha yosh toifalariga, xususan, kattalar va o‘rta yoshdagi tinglovchilarga zamonaviy usullar asosida o‘rgatish dolzarb ijtimoiy-pedagogik masalalardan hisoblanadi.

**2. Mavzuning dolzarbligi va muammoning qo‘yilishi**. So‘nggi yillarda o‘rta yoshdagi fuqarolarning (35-50 yosh) ingliz tilini o‘rganishga bo‘lgan qiziqishi va ijtimoiy ehtiyoji sezilarli darajada ortmoqda. Bunga xorijiy kompaniyalarda faoliyat yuritish, xalqaro loyihalarda ishtirok etish, ilmiy-texnik adabiyotlardan bevosita foydalanish hamda global internet resurslaridan samarali foydalanishga bo‘lgan ehtiyoj asosiy sabob bo‘lmoqda. Biroq o‘rta yoshdagi tinglovchilarni (andragogik kontingent) o‘qitish metodikasi maktab yoshidagi o‘quvchilar yoki talabalarnikidan tubdan farq qiladi. Ularning hayotiy tajribasi, shakllangan dunyoqarashi, kasbiy faoliyati, jiddiy vaqt cheklovlari va o‘rganish motivatsiyasi mutlaqo alohida metodik yondashuvni talab etadi. An’anaviy ta’lim metodlari ko‘p hollarda barcha tinglovchilar uchun bir xil (unifikatsiyalashgan) yondashuvni taklif etadi. Bu esa o‘rta yoshdagi o‘quvchilarning individual intellektual xususiyatlarini va kognitiv imkoniyatlarini to‘liq hisobga olish imkonini bermaydi. Sun’iy intellekt asosidagi dasturiy vositalar va

platformalar aynan ana shunday spesifik ehtiyojlarni qondirishda muhim innovatsion vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

**3.Adabiyotlar tahlili** (Literature Review). Sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalarning til o‘rgatish metodikasidagi o‘rni xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng tadqiq etib kelinmoqda. Kompyuter yordamida til o‘qitish (CALL) va sun'iy intellektga asoslangan til o‘rganish (AILL) tizimlari til o‘zlashtirish nazariyalarini amaliyotga tatbiq etishning eng samarali yo‘lidir. Xususan, amerikalik olima Carol A. Chapelle kompyuter yordamida til o‘qitish bo‘yicha olib borgan fundamental tadqiqotlarida raqamli texnologiyalar ikkinchi tilni o‘zlashtirish nazariyalari bilan uyg‘unlashganida o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalari sezilarli darajada rivojlanishini isbotlagan [3]. Uning fikricha, texnologik vositalar faqatgina aniq pedagogik maqsadlarga xizmat qilgandagina kutilgan yuqori samaradorlikka erishish mumkin [3]. Zamonaviy bosqichda sun’iy intellekt imkoniyatlarini baholagan Helen Crompton va uning hamkorlari (2024) o‘zlarining tizimli tahlillarida AI vositalarining yozish, gapirish, o‘qish va mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali ekanligini ko‘rsatib berganlar [4]. Shu bilan birga, tadqiqotchilar raqamli muhitda ham o‘qituvchining yetakchilik roli saqlanib qolishi lozimligini hamda AI faqat yordamchi instrument sifatida qo‘llanishi kerakligini uqtiradilar [4]. Ushbu xulosalarning mantiqiy davomi sifatida Shen Qiao, Michelle Mingyue Gu va Chaoqun Lu (2025) 2014–2023-yillar oralig‘ida chop etilgan ilmiy ishlarni umumlashtirib, sun’iy intellektga asoslangan tizimlar ayniqsa produktiv nutq faoliyati turlarini (yozish va gapirish) rivojlantirishda ijobiy natija berganini aniqlaganlar [5]. Shunga qaramay, ular ham AI vositalarini pedagogik nazariyalar bilan integratsiya qilish zarurligini alohida ta’kidlaydilar [5]. Kattalar ta’limida chatbotlarning o‘rnini o‘rgangan Boning Lyu va Chun Lai (2024) o‘zlarining meta-tahlillarida intellektual chatbotlar o‘quvchilarning muloqot faolligini, kundalik til amaliyotini hamda fanga bo‘lgan ichki motivatsiyasini ilmiy jihatdan oshirishini isbotlab berishdi [6]. Shuningdek, yaqin yillardagi keng ko‘lamli tadqiqotlar doirasida Yijen Wang, Zuyang Jerrie Zhang va Hao Zhou (2026) 272 ta yirik ilmiy manbani tahlil qilib, sun’iy intellekt til o‘rganish trayektoriyasida mutlaqo ijobiy ko‘rsatkichlar qayd etganini bayon qilishdi [7]. Mualliflar kelgusida aynan kattalar ta’limi (andragogika) va norasmiy (informal) ta’lim muhitida ko‘proq eksperimental tadqiqotlar o‘tkazish zarur degan xulosaga kelishgan [7]. O‘zbekiston metodika fanida J.J.Jalolov [1] va O‘.H.Hoshimov [2] kabi metodist olimlar chet tili o‘qitishning fundamental tamoyillarini ishlab chiqqan bo‘lsalar-da, zamonaviy andragogik jarayonlarni raqamli sun'iy intellekt bilan sintez qilish tadqiqot obyekti sifatida yangicha yondashuvni talab etadi.

**4. Tadqiqot metodologiyasi va metodik model.** Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda o‘rta yoshdagi tinglovchilarga ingliz tilini o‘qitishda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning metodik modeli taklif etiladi. Mazkur model quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi: Diagnostika (Boshlang‘ich monitoring): Sun’iy intellekt algoritmlari yordamida tinglovchining dastlabki bilim darajasi (Placement Test), kognitiv uslubi va qiziqishlari aniqlanadi. Adaptiv adaptatsiya (Moslashuvchan reja): Dastur tinglovchining har bir mashg‘ulotdagi va kundalik hayotdagi natijalarini tahlil qilib, keyingi dars mazmunini uning o‘zlashtirish sur’atiga qarab o‘zgartirib boradi. Multimediali integratsiya: O‘rta yoshdagi tinglovchilar vizual materiallar, audioyozuvlar va real hayotiy muloqotlarga asoslangan topshiriqlarni aynan multimediya imkoniyatlari orqali oson o‘zlashtiradilar.

**5. Tahlil va natijalar** (Analysis and Results). O‘rta yoshdagi insonlar yosh o‘quvchilarga nisbatan ko‘proq hayotiy tajribaga ega bo‘ladilar. Ular o‘qishdan aniq amaliy maqsad (pragmatik motiv) kutadilar. Mazkur yosh toifasidagi tinglovchilarning asosiy ustunligi ularning mas’uliyatli va maqsadga intiluvchan ekanligidir. Biroq, ish faoliyati va oilaviy majburiyatlar sababli muntazam dars qilishga vaqt yetishmasligi asosiy muammo hisoblanadi. AI asosidagi mobil ilovalar va platformalar ushbu muammolarni tizimli hal etadi: ChatGPT va LLM platformalari: Tinglovchiga erkin muloqot qilish, kontekstual xatolarni tahlil qilish, turli professional mavzularda (biznes, tibbiyot, muhandislik)

muloqot ssenariylarini yaratish imkonini beradi. Grammarly: Akademik va kasbiy yozma nutqni rivojlantirish, uslubiy va grammatik kamchiliklarni real vaqt rejimida aniqlash uchun xizmat qiladi. Duolingo va Gamifikatsiya: Mikro-ta'lim (micro-learning) tamoyili asosida kuniga 10-15 daqiqa vaqt sarflagan holda til ko'nikmalarini barqaror saqlashga yordam beradi. Psixologik jihatdan esa ayrim o'rta yoshdagi insonlarda xorijiy tilda gapirishdan uyalish (language anxiety) yoki xato qilishdan qo'rqish holatlari yuqori bo'ladi. Sun'iy intellekt asosidagi chatbotlar bilan muloqot qilish ushbu psixologik to'siqni (psychological barrier) butunlay bartaraf etadi. Chunki tizim foydalanuvchini tanqid qilmaydi, balki subyektiv xatolarni do'stona va obyektiv izohlab boradi.

**6. Xulosa (Conclusion).** Olib borilgan ilmiy-metodik tahlillar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt texnologiyalari andragogik ta'lim tizimining ajralmas va yuqori samarali tarkibiy qismiga aylanmoqda. AI o'qituvchi faoliyatini to'liq almashtirmaydi, aksincha, uni tashkiliy va unifikatsiyalashgan yuklamalardan (test tekshirish, statistik tahlil) xolos etib, innovatsion va kreativ pedagogik model yaratishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt asosida o'rta yoshdagi tinglovchilarga ingliz tilini o'qitish metodikasini amaliyotga joriy etish ularning til kompetensiyasini rivojlantirish, mustaqil ta'lim ko'nikmalarini mustahkamlash hamda zamonaviy mehnat bozori talablariga mos raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi. Kelgusida mazkur yo'nalishda milliy ta'lim dasturlariga moslashtirilgan AI algoritmlarini yaratish va ularning samaradorligini eksperimental-pedagogik tadqiqotlar asosida baholash fundamental ilmiy vazifalardan biri bo'lib qoladi.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati (References)**

1. Jalolov, J.J. Chet tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012. – 434 b.
2. Hoshimov, O'. H., Yoqubov, I. Y. Ingliz tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2003. – 304 b.
3. Chapelle, C. A. Computer Applications in Second Language Acquisition. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 230 p.
4. Crompton, H., et al. Systematic review of artificial intelligence in English language teaching // Educational Technology Research and Development. – 2024. – Vol. 72, No. 1. – Pp. 115-138.
5. Shen Qiao, Michelle Mingyue Gu, Chaoqun Lu. Artificial Intelligence Tools in Language Education: A Decade Review (2014–2023) // System. – 2025. – Vol. 128. – Pp. 103-125.
6. Boning Lyu, Chun Lai. Chatbots and language learning: A meta-analysis of empirical studies // Computer Assisted Language Learning. – 2024. – Vol. 37, No. 4. – Pp. 542-569.
7. Yijen Wang, Zuyang Jerrie Zhang, Hao Zhou. Artificial intelligence in adult and informal language learning settings: A large-scale analysis // Language Learning & Technology. – 2026. – Vol. 30, No. 2. – Pp. 89-114.
8. Richards, J. C., Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 410 p.
9. Holmes, W., Miao, F. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Paris: UNESCO, 2023. – 98 p.
10. OECD. Digital Education Outlook 2023. – Paris: OECD Publishing, 2023. – 145 p.
11. Sharples, M. Towards Social Generative AI for Education: Theory, Practices and Ethics. – London: Routledge, 2023. – 112 p.